

Црна Гора
Влада Црне Горе

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И НАУКЕ

ЗАВОД ЗА ШКОЛСТВО

Каталози знања – предметни програми

ФИЛОЗОФИЈА

III или IV разред средње стручне школе

Подгорица 2009.

1. НАЗИВ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА ФИЛОЗОФИЈА

НАЗИВ ПРЕДМЕТНОГ ПРОГРАМА ФИЛОЗОФИЈА

2. ОДРЕЂЕЊЕ ПРЕДМЕТНОГ ПРОГРАМА

а) Положај, природа и намјена предметног програма

Шта је филозофија?

Питање шта је филозофија и само је филозофско. Филозофија је у својој суштини начин упитности, она садржи отвореност према проблему и нема одговора који не упућује на ново питање.

Од самих почетака европска филозофија проблематизује питања о темељима свијета, људског сазнања и дјеловања. С једне стране, филозофија нема неки чврсто утврђен предмет који би припадао само њој, чиме се разликује од других наука; стога, она полази од претходно датог знања свакодневног свијета, религије и свих наука и умјетности. С тим у вези је и чињеница да су се током историје мишљења, из филозофије издвојиле многе науке, али тако да и даље унутар њих опстају филозофски проблеми. С друге стране, филозофија је међутим временом од себе саме изградила сопствену предметност, која је незаобилазна не само као дио опште образованости већ и као дио саме стварности, понајприје духовне. Отуда филозофија претендује да претпоставке свих знања синтетизује и генерализује до једног свеобухватног и утемељујућег ЗНАЊА, које као такво постаје предмет филозофске рефлексije.

Саопштавање филозофских садржаја у настави јесте пракса саме филозофије. Да би представљала увођење у филозофски начин мишљења, настава филозофије, као и филозофија сама, мора бити трагање за смислом, она би требало да буде дијалогски напор развијања самосталног и критичког мишљења ученика/це, а не само давање готових одговора. Смисао наставе филозофије, дакле, није само у томе да ученик/ца стекне доксографско знање, већ да настава филозофије ученика/цу уведе у мисаони однос према свијету и подстакне развој његових/њених умних способности.

б) Број часова по годинама образовања и нивои постигнућа

У наставном плану за средње стручне школе планирано је да филозофија буде заступљена у 3. и 4. разреду са 2 часа седмично, односно 70 часова у трећем или 64 часа годишње у четвртном разреду.

3. ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТНОГ ПРОГРАМА

Настава филозофије треба да:

- ученике/це уводи у токове филозофског мишљења;
- подстиче промишљање и повезује различита духовна искуства (науке, умјетности, религије);
- омогућује мисаону оријентацију у савременом свијету;
- подстиче и развија критичко мишљење и просуђивање о темељним питањима свијета, природе и човјековог сазнања и дјеловања;
- подстиче духовну радозналост, самосталност и отвореност за друга становишта;
- оспособљава за изградњу сопственог мишљења;
- развија способност за отклањање предрасуда и усмјерава према толерантној и аргументованој расправи;
- развија комуникативне способности;
- конституише одговорност за Другог (за личност и заједницу);
- развија интересовања и способности за друштвени ангажман у институцијама културе и умјетности;
- развија способност примјене знања из филозофије у струци и реалном животу;
- доприноси цјеловитом развоју личности;
- развија способности за самоиспитивање и интеграцију у заједницу.

4. САДРЖАЈ И ОПЕРАТИВНИ ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТНОГ ПРОГРАМА

4.1 Теме

1. ШТА ЈЕ ФИЛОЗОФИЈА? (12 часова)

(Чему филозофија, увођење у филозофију)

2. ШТА ЈЕСТЕ ОНО »ПРВО«? (14 часова)

(Питање о бивствовању, проблем исходишта свијета и онтолошког примата)

3. ШТА МОГУ ЗНАТИ? (14 часова)

(Како је могуће сазнање, гносеологија)

4. ШТА ТРЕБА ДА ЧИНИМ(О)? (14 часова)

(Практичка филозофија, етика, антропологија и аксиологија)

5. ИЗБОРНА ТЕМА (16 часова у трећем или 10 часова у четвртном разреду)

ТЕМА: ШТА ЈЕ ФИЛОЗОФИЈА? (12 часова)

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
<p>Ученик/ца треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зна да одреди и образложи појам филозофије, – разумије извор филозофског мишљења, – разумије специфичност филозофских питања, – разликује основне филозофске проблеме, проблемска поља и филозофске дисциплине, – правилно употребљава језик филозофије, – схвата однос филозофије и њене историје, – схвата смисао филозофије у модерном свијету и животу. 	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушају излагање датог филозофског садржаја (филозофски појмови, питања, дисциплине), – биљеже битне садржаје (основна структура излагања), – обнављају и утврђују дате садржаје, – уче како се формулишу питања, – износе сопствена мишљења о датом питању, – активно слушају саговорника, – аргументовано потврђују или оспоравају дато мишљење, – диференцирају основне појмове, – објашњавају дате појмове, – објашњавају разлику између термина и појма, – употребљавају филозофске термине, – објашњавају разлику између садржаја и обима појма, – уочавају етимолошко и есенцијално значење појмова, – проналазе примјере у реалном животу, – примјењују усвојене појмове на конкретне ситуације, – читају изворни текст (уочавају битне елементе датог текста, издвајају нејасне и непознате ријечи, анализирају основне појмове), – повезују нове садржаје са сродним садржајима из других наставних предмета, претходним знањем и искуством, – самостално формулишу питања, – изводе закључке о смислу филозофије у модерном свијету. 	<p>Филозофска упитност; име и појам филозофије; извор филозофирања (чуђење, сумња, смисао); основна поља и проблеми филозофског истраживања; филозофске дисциплине; основни филозофски појмови (језик филозофије); филозофија и други облици знања и дјеловања (умјетност, религија, наука); филозофија и њена историја; смисао филозофије у модерном свијету.</p>	<p>Књижевност: Владан Десница: <i>Прољећа Ивана Галеба</i>, (глава 24: <i>филозофија и поезија</i>; глава 46: <i>умјетност</i>; глава 20. и 38: <i>религија и бог</i>).</p> <p>Психологија: интелектуалне способности и стваралачко мишљење.</p> <p>Социологија: идентификовање односа између филозофије и науке.</p> <p>Историја: код упознавања са историјом филозофије.</p>

ТЕМА: ШТА ЈЕСТЕ ОНО »ПРВО«? (14 часова)

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
<p>Ученик/ца треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зна да образложи особеност онтологије, – схвата метафизичку потребу у филозофији, – разликује темељне онтолошке категорије, – разумије проблеме онтологије и метафизике, – упознаје и разликује основна становишта класичне и модерне метафизике, – разумије критику метафизике, – препознаје и образлаже Парменидово и Хераклитово развијање питања о бивствовању и кретању, – разумије Платонову теорију идеја и Аристотелову метафизику, – разумије кључне парадигме средњовјековља, – разумије конституисање појма субјекта и супстанције од Декарта до Хегела, – анализира Кантову критику метафизике, – вреднује постхегеловску деконструкцију метафизике, – разликује и критички просуђује модерне онтолошке концепте. 	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушају излагање датог филозофског садржаја (филозофске теорије, појмови, проблеми; ауторска рјешења), – биљеже битне садржаје (основна структура излагања), – упознају типичне филозофе и њихове теорије, – обнављају дате садржаје, – конструишу филозофске проблеме и питања, – проналазе питања из хоризонта различитих филозофских оријентација, – диференцирају кључна онтолошка питања преко основних филозофских аутора, – упоређују основна становишта класичне и модерне метафизике, – објашњавају шире проблемске контексте, – синтетишу дате садржајне целине, – наводе конкретне примјере, – изводе закључке на основу конкретних ситуација из реалног живота, – аргументовано дискутују о датом проблему, – креирају толерантан и заснован дијалог. 	<p>а) Појмови: онтологија, метафизика; бивствовање, бивствујуће; »једно« – мноштво; суштина – појава; субјект – објект; класична и модерна метафизика; критика метафизике.</p> <p>б) Аутори: Парменид – Хераклит (постављање питања о бивству); Платон – Аристотел (теорија идеја, метафизика); Плотин – Аквински (проблем »Једног«, Божије постојање); Декарт – Спиноза – Лајбниц (субјекат, супстанција); Кант (критика метафизике); Хегел (апсолутни идеализам); Ниче (волунтаризам); Кјеркегор (филозофија егзистенције); Хајдегер (фундаментална онтологија); Сартр (бивство и ништа).</p>	<p>Књижевност: књижевност романтизма, представници егзистенцијализма – Ками, Сартр.</p> <p>Математика: Декартово и Лајбницово учење.</p> <p>Историја музике са упознавањем музичке литературе: релација Ниче – Вагнер.</p>

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – читају изворни текст (анализирају основне појмове, интерпретирају филозофске проблеме), – уочавају односе између појмова и филозофских теорија, – провјеравају валидност својих ставова, – износе сопствена запажања, асоцијације, разумијевања, – повезују нове садржаје са сродним садржајима из других наставних предмета, претходним знањем и искуством, – пишу краће есеје о задатом проблему, – писмено рјешавају задатке, – самостално формулишу питања, – валоризују критику метафизике у савременом свијету. 	<p>е) Проблемски склопови:</p> <p>проблем космоса и кретања; Платонова теорија идеја; Аристотелова метафизика; једно и еманација; метафизика субјекта; апсолутни идеализам; критика метафизике; филозофија егзистенције; фундаментална онтологија и егзистенцијална аналитика тубивствовања; бивство и ништа.</p>	

ТЕМА: ШТА МОГУ ЗНАТИ? (14 часова)

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
<p>Ученик/ца треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознаје и разумије структурне теорије и појмове сазнања, – развија способност за јасно и диференцирано мишљење, – развија способност логичке анализе проблема, – препознаје могућност употребе основних појмова у процесу истраживања, – развија способност за коришћење научне методологије, – развија способност примјене усвојених знања на сазнања из других предмета, – развија способност за самостално коришћење изворне литературе. 	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушају излагање о основним појмовима сазнања, садржају и обиму њиховог важења, – биљеже релевантне садржаје (основна структура излагања), – упознају типичне филозофе и њихове сазнајне теорије, – обнављају и утврђују дате садржаје, – вјежбају логичко закључивање, – анализирају основна питања сазнања, – уочавају смисао значења основних појмова, – препознају сазнајне проблеме у науци и пракси, – уочавају односе између појмова и филозофских теорија, – примјењују гносеолошке појмове на конкретне примјере, – читају изворни текст, – аргументовано дискутују о датом проблему; – повезују нове садржаје са сродним садржајима из других наставних предмета, претходним знањем и искуством, – самостално формулишу питања, – писмено рјешавају задатке, – провјеравају тачност одговора. 	<p>а) Појмови: мнење, знање, наука; сумња, истина; искуство, разум и ум; непосредно и посредно сазнање; емпиризам и рационализам; a priori i a posteriori; објективно и субјективно; релативно и апсолутно; индукција, дедукција и друге методе сазнања.</p> <p>б) Аутори: Протагора (релативност сазнања); Платон – Аристотел (систем знања); Декарт, Спиноза, Лајбниц (рационалистички концепт сазнања); Бекон, Хобс, Лок, Баркли, Хјум (емпиристички концепт сазнања); Кант (критика сазнања).</p> <p>в) Проблемски склопови: основни структурни елементи сазнања – однос међу њима; спознајне методе и методске технике; основни проблеми сазнања; основне теорије сазнања; субјект и објект сазнања.</p>	<p>Психологија: улога знања и искуства у мишљењу; опажање, мишљење, интеракција, комуникација; методологија природних и друштвених наука.</p>

ТЕМА: ШТА ТРЕБА ДА ЧИНИМ(О)? (14 часова)

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
<p>Ученик/ца треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – упознаје и утемељује филозофску антропологију, етику и аксиологију, – развија смисао за уочавање проблема и њихову анализу, – правилно употребљава етичке и антрополошке појмове, – упоређује теоријске моделе и праксу, – анализира етичке, политичке и антрополошке проблеме на конкретним примјерима, – разрјешава етичке дилеме из непосредног живота, – развија способност интердисциплинарног повезивања знања, – развија способност за самостално коришћење изворне литературе, – развија културу читања, усменог и писменог изражавања, – предвиђа могуће етичке и политичке ситуације. 	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушају излагање о основним етичким и антрополошким појмовима, – биљеже релевантне садржаје (основна структура излагања), – обнављају дате садржаје, – идентификују репрезентативне филозофске проблеме и ауторе у области антропологије и етике, – анализирају основне етичке и антрополошке појмове, – аргументовано потврђују или оспоравају дато мишљење, – читају изворни текст, – уочавају и интерпретирају основне етичке и антрополошке проблеме, – откривају могућности нових интерпретација, – износе сопствена запажања и асоцијације, – самостално формулишу питања, – одређују поље важења и примјене датог проблема, – наводе примјере из непосредног живота, – разрјешавају етичке дилеме, – верификују валидност сопствених ставова, – повезују нове садржаје са претходним знањем и искуством, као и са сродним садржајима из других наставних предмета, – пишу краће есеје о задатом проблему, – писмено рјешавају задатке, – критички вреднују правно-политички поредак и институције цивилног друштва. 	<p>а) Појмови: човјек и заједница; етика и морал; добро и врлина; личност, слобода, одговорност; дужност и задовољство; вриједност и вредновање.</p> <p>б) Аутори: Аристотел (етика и политика); Мил (срећа и задовољство); Кант (дужност); Ниче (критика морала); Сартр (слобода); Левинас (одговорност – Други).</p> <p>в) Проблемски склопови: човјек и његово дјеловање; однос вриједности и стварности; етика – ethos – морал; различите теорије морала; аутономија и хетерономија; Ја, Други, одговорност; етика, право, политика.</p>	<p>Књижевност: примјери са етичком садржином: Хомер, Софокле, Балзак, Његош, Марко Миљанов.</p> <p>Психологија: развој моралне личности; усвајање моралних норми; емоционални живот; развој и социјализација личности; особа у социјалној интеракцији; конфликти и фрустрације.</p> <p>Социологија: култура и друштво; друштвене институције и организације; човјек као индивидуално и друштвено биће; друштвене вриједности; људска права и одговорност; демократија; утилитаризам; облици друштвене свијести.</p> <p>Историја: развој античких полиса, демократија у Атини, Спартаков устанак и грађанске револуције; хришћанска етика, будизам, ислам.</p>

ИЗБОРНА ТЕМА – ФИЛОЗОФИЈА МУЗИКЕ* (10 часова)

Оперативни циљеви	Активности	Појмови/садржаји	Корелације
<p>Ученик/ца треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумије предмет филозофије умјетности и филозофије музике, – схвата специфичну структуру музичког дјела, планове и слојеве, – разумије сложене процесе музичког стварања и рецепције, – упознаје основне теоријске приступе у естетици музике (Е. Hanslik, R. Ingarden, N. Hartman, K. Dalhaus, I. Stravinski, E. Bloh и др.), – развија способност за разумијевање и критичко вредновање музичког стваралаштва. 	<p>Ученици/е:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушају излагање о филозофији умјетности и филозофији музике, – биљеже релевантне садржаје (основна структура излагања), – упознају специфичну структуру музичког дјела, планове и слојеве, – обнављају дате садржаје, – интерпретирају процес стварања музичког умјетничког дјела и рецепције, – идентификују репрезентативне проблеме и ауторе у естетици музике, – анализирају основне појмове, – наводе конкретне примјере, – аргументовано дискутују о датом проблему, – читају изворни текст, – износе сопствена мишљења о датом проблему, – повезују нове садржаје са претходним знањем и искуством, као и са сродним садржајима других области, – пишу краће есеје о задатом проблему. 	<p>Филозофија умјетности и филозофија музике; филозофско одређење музике; музичко умјетничко дјело: форма и садржај, музички лијепо; стварање музичког умјетничког дјела: умјетник, инспирација; доживљавање, фантазија; рецепција музичког дјела; естетски објективизам и субјективизам; планови и слојеви музичког дјела (феноменолошки приступ N. Hartmana).</p>	<p>Психологија: стваралачко мишљење, емоције – естетска осјећања.</p> <p>Социологија: друштвено-историјске претпоставке музике; култура, норме, вриједности; слобода, стваралаштво, креација; елитна култура; кич.</p> <p>Историја музике са упознавањем музичке литературе: музика античке Грчке; теорија музике са основама хармоније; музички облици; основи компоновања са аранжирањем.</p> <p>Физика: звучне појаве и акустика.</p> <p>Физичко васпитање: музички доживљај кроз плес.</p>

* **Напомена:** наставник/ца, у зависности од образовног програма, овај фонд часова може реализовати темељнијим проучавањем неке од претходних тема, или једне филозофске дисциплине.

5. ДИДАКТИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

5.1. Полазишта за наставу

Наставник/ца је у остваривању циљева предмета самосталан/на и истовремено дужан/на да на што ефикаснији начин допринесе њиховој реализацији. Настава филозофије треба да подстиче самосталност мишљења ученика/це, могућност разумијевања темеља стварности, сазнања и људског дјеловања. Филозофска рефлексивност подстиче и омогућава саморазумијевање и оријентацију у свијету, што се у великој мјери постиже повезивањем наставе са животом, претходним знањима и искуством самих ученика/ца. Ученике/це треба оспособљавати за критичко мишљење и просуђивање; упућивати их да разумију проблеме савремености и преузму одговорност за властито дјеловање.

У филозофији не постоји неки свеважећи и непромјенљиви канон питања и одговора. Али, постоји систематичност (то није нужно и систем) и дисциплинованост филозофских знања и филозофских питања. Из студирања филозофских проблема у историји и савремености, јасно је да нас саме и свијет разумијевамо увијек из једне традиције утиснуте у наше мишљење, коју стога морамо и чувати и критички рефлектовати. Тако су историјска и систематска димензија филозофије увијек испреплетане, па и настава филозофије мора уважити уједно и историјски и проблемско-систематски аспект.

Филозофија тражи и развија проблемску свијест, духовну самосталност, отвореност за друга становишта и мисаоне поставке и спремност на размишљање и дијалог без предрасуда. Она упућује на разумијевање текста, тј. развија способност за интерпретацију (разумијевање и тумачење), способност за анализу и синтезу што омогућује формулисање сопственог мишљења и његову аргументацију. Филозофија постиже самосталност, тј. интересовање да се на темељу сопствених питања аутономно трага за информацијама и знањима, користити се изворном литературом и другим инструментима сазнања.

5.2. Извођење наставе

5.2.1. Изборност

Уопште, у методском смислу, наставу филозофије треба излагати: јасно, разумљиво и економично. Професор/ица може имати интерпретативно становиште, али треба да води рачуна о приступачности, постепености, прегледности и подстицајности својих излагања за самостално учениково/цино промишљање. За ту сврху најбоље је комбиновати историјски приказ слиједа мишљења са излагањем проблемских синопсиса у разумијевању појединих теорија и области. Тако се може очекивати да нас филозофија не само учи неком спољашњем знању, већ да нас на унутрашњи начин оспособљава за изградњу властитог става и сопственог мишљења.

Наставни програм је отворен и дат је оријентационо без детаљне операционализације. Програм је структурисан кроз сљедеће комплексе: ШТА ЈЕ ФИЛОЗОФИЈА? ШТА ЈЕСТЕ ОНО »ПРВО«? ШТА МОГУ ЗНАТИ? ШТА ТРЕБА ДА ЧИНИМ(О)? И ИЗБОРНА ТЕМА – ФИЛОЗОФИЈА МУЗИКЕ.

Увод у филозофију треба почети упознавањем ученика/ца са: појмом филозофије, изворима филозофирања, основним пољима филозофског истраживања, кључним филозофским питањима, филозофском систематиком уопште, као и односом филозофије према другим облицима знања и дјеловања. У овом поглављу, ученици/е треба да схвате природу филозофије као посебног става према свијету, из чега произилазе вриједност и значење основних садржаја у филозофској теорији.

У обрађивању комплекса везаних за проблематику онтологије, сазнања и етике, наставни програм предвиђа три начина реализације (појмовни, ауторски и проблемски). Наставник/ца има могућност да проналази властити методски поступак. Филозофске појмове и проблемске склопове треба обрађивати кроз мишљења одговарајућих аутора и њихових дјела.

Отвореност програма за аутономију наставника/ца и ученика/ца нарочито је наглашена у изборној теми (ФИЛОЗОФИЈА МУЗИКЕ) коју ће наставник/ца реализовати по сопственој процјени и у зависности од интересовања ученика/ца.

5.2.2. Наставне методе и облици наставног рада

Наставник/ца при избору наставних метода и облика наставног рада треба да се определијели за оне које ће што ефикасније подстицати активно учешће ученика/ца и уједно омогућити остваривање циљева и садржаја предметног програма. То се може цјелисходно остварити адекватним избором и умјешном примјеном различитих метода и методских поступака који се комбинују у зависности од планираног типа и циља часа, облика рада и природе програмских садржаја.

Избор и примјена наставних метода спадају у подручје наставниковог/циног стваралаштва. Ученике/це треба мотивисати на мисаону активност у току самог часа и на учење с разумијевањем. То свакако подразумијева индивидуализовани приступ ученицима/ама, упознавање њиховог претходног знања, интересовања и способности.

Поред значаја које методе усменог излагања и разговора имају у настави филозофије, указујемо и на значај дискусије као облика филозофског дијалога, скандалона, примјену изворног текста и методу писаних радова. Примјена метода активног учења представља такође један од најефикаснијих начина који подстиче учење с разумијевањем, мисаоно активирање, развијање културе комуникације и интелектуално осамостаљивање ученика/ца.

Код избора облика наставног рада (фронтални, групни, индивидуални, рад у паровима) треба имати у виду да у оквиру реализације једне наставне јединице различити облици могу синхронизовано комбиновати. Најбољи резултати се постижу њиховом корелацијом, која произилази из захтјева за корелацијом наставног процеса.

6. КОРЕЛАЦИЈА МЕЂУ ПРЕДМЕТИМА

Повезивање садржаја филозофије са сродним садржајима других наставних предмета подразумева сарадњу и тимски рад између самих наставника/ца и увид у структуру програмских садржаја различитих предмета. То се прије свега односи на наставу књижевности, историје, социологије, психологије, историје музике са упознавањем музичке литературе, теорије музике са основама хармоније, музичких облика, основа компоновања са аранжирањем, математике, физике, физичког васпитања итд.

Истицање корелације ученицима/ама знатно олакшава разумијевање међусобне повезаности различитих наставних предмета, доприноси ефикаснијем усвајању нових знања и њиховом трајнијем задржавању.

7. СТАНДАРДИ ЗНАЊА

1. ШТА ЈЕ ФИЛОЗОФИЈА?

Ученик/ца зна да:

- наброји основна одређења филозофије;
- препозна филозофска питања;
- разумије извор филозофског мишљења (чуђење, сумња, смисао);
- објасни значење основних поља и проблема филозофског истраживања;
- разликује основне филозофске дисциплине;
- правилно употребљава основне филозофске категорије (теорија, праксис, *poesis*, мудрост, сазнање, свијет, свијест, знање, итд.);
- објасни однос филозофије и других облика знања и дјеловања (умјетност, религија, наука);
- наброји филозофске епохе у развоју филозофског мишљења;
- схвати смисао филозофије у модерном свијету и животу.

2. ШТА ЈЕСТЕ ОНО «ПРВО»?

Ученик/ца зна да:

- одреди појам онтологије;
- наброји основне онтолошке појмове (бивствовање-бивствујуће; једно-мноштво; суштина-појава);
- објасни значење основних онтолошких појмова;
- препозна релевантне филозофе за онтологију (Хераклит, Платон, Аристотел, Декарт, Кант, Хегел, Ниче, Хајдегер);
- разумије основне онтолошке идеје (космос, кретање, Једно);
- образложи проблемске склопове (Платонова теорија идеја, Аристотелова метафизика, апсолутни идеализам, критика метафизике);
- интерпретира један сегмент изворног текста;
- напише краћи есеј о задатом проблему.

3. ШТА МОГУ ЗНАТИ?**Ученик/ца зна да:**

- дефинише појам гносеологије;
- наброји основне гносеолошке појмове: знање, истина, наука, метода;
- објасни значење основних гносеолошких појмова;
- примијени гносеолошке појмове на конкретне примјере;
- препозна филозофе релевантне за гносеологију (Платон, Аристотел, Декарт, Лок, Кант);
- разликује: мњење – знање, разум – чулност, непосредно – посредно сазнање;
- идентификује основне структурне елементе сазнања;
- образложи однос између основних структурних елемената сазнања;
- разликује методе спознаје и методске технике;
- интерпретира један сегмент изворног текста (по избору);
- примијени гносеолошка знања на властито искуство.

4. ШТА ТРЕБА ДА ЧИНИМ(О)?**Ученик/ца зна да:**

- наведе основна значења практичке филозофије (етике, антропологије и аксиологије);
- наброји темељне појмове практичке филозофије (човјек, заједница, личност, морал, добро, слобода, одговорност, вриједност);
- објасни значење основних појмова практичке филозофије;
- препозна филозофе релевантне за етику, антропологију и аксиологију (Аристотел, Мил, Кант, Левинас);
- диференцира проблемска поља морала, права, политике, умјетности;
- образложи једну етичку теорију (по избору);
- интерпретира један сегмент изворног текста (по избору);
- наведе примјере из непосредног живота;
- критички просуди етичке примјере из сопственог живота;
- верификује валидност сопствених ставова;
- вреднује правно-политички поредак и институције цивилног друштва;
- напише краћи есеј о задатом проблему.

5. ИЗБОРНА ТЕМА**Ученик/ца зна да:**

- наведе основна значења филозофије умјетности и филозофије музике;
- наброји основне појмове из филозофије музике;
- објасни значења основних појмова из филозофије музике;
- правилно употребљава појмове из изборног садржаја;
- препозна релевантне теоријске приступе у филозофији музике;
- интерпретира један текст (по избору);
- самостално напише есеј, приказ или реферат;

- износи сопствено мишљење о музичком стваралаштву.

8. ПРОВЈЕРА ЗНАЊА И ОЦЈЕЊИВАЊЕ

Провјера знања и оцјењивање ученика/ца је један од најсуптилнијих и најкомплекснијих задатака у настави филозофије. Да би био у функцији остваривања циљева предмета, процес вредновања треба да обухвати не само провјеру степена усвојености знања и разумијевања програмских садржаја, већ и провјеру способности ученика/ца за аналитичко и синтетичко расуђивање и примјену наученог. То се успјешно може остварити континуираном примјеном разноврсних облика провјере знања (усменим, писменим и провјеравањем примјеном тестова), што доприноси објективнијем вредновању укупних активности ученика/ца и потпунијем сагледавању њиховог напредовања.

Наставник/ца је одговоран/на за оцјењивање и ту је његова/њена одговорност недјељива. Оцјена треба да стимулише ученика/цу и подстакне његово/њено интересовање за наставни предмет. Провјера знања треба да буде у функцији долажења до нових сазнања, да ученике/це подстиче на самовредновање што се постиже образлагањем оцјене и упознавањем ученика/ца са критеријумима оцјењивања.

У процесу верификације и оцјењивања степена овладаности проблемима, треба узети у обзир, како ниво знања и познавања литературе, тако и учешће у дискусији и постављању проблема. Полазна основна вредновања може бити анализа и интерпретација изворних текстова, писање есеја, огледа, приказа или реферата о одређеној теми или проблему. Нарочито ваља цијенити склоност за заузимање критичког става и изградњу властитог интерпретативног становишта.

9. РЕСУРСИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ

9.1. Литература

Уџбеници

Ниједан постојећи уџбеник не задовољава захтјеве предложеног програма, иако се постојећи могу користити за поједине области.

Хрестоматије изворних текстова

1. *Filozofska hrestomatija* 1-9, MATICA HRVATSKA, Zagreb, 1978.
2. *Наговор на филозофију* (хрестоматија I и II), приредио Видак Марковић, Ученичка задруга гимназије „Светозар Марковић“, Ниш, 1996. и 1997.

Литература за професоре/ице**а) стручна литература**

1. Adorno, T.: *Filozofija nove muzike*, Nolit, Beograd, 1968.
2. Foht I.: *Savremena estetika muzike*, Nolit, Beograd, 1980.
3. *Filozofija umetnosti* (zbornik), Kolarčev narodni univerzitet, Beograd, 1978.
4. Hanslik E.: *O muzički lepom*, BIGZ, Beograd, 1977.
5. Hartman N.: *Estetika*, BIGZ, Beograd, 1979.
6. Hegel: *Istorija filozofije* (1, 2, 3), BIGZ, Beograd, 1975.
7. Koplston: *Istorija filozofije I (Grčka i Rim) i II (Srednjovjekovna)*, 1991; *III (Kasni srednji vek i renesansna filozofija)*, 1994; *IV (Od Dekarta do Lajbnica)*, 1995; *Filozofija u Rusiji* (1992), BIGZ, Beograd
8. Stravinski I.: *Moje shvatanje muzike*, Vuk Karadžić, Beograd, 1966.
9. Татакис: *Историја византијске филозофије*, Друштво филозофа и социолога Црне Горе, Никшић, 1996.
10. Windelband: *Povijest filozofije I i II*, Naprijed, Zagreb, 1978.

б) методичка литература

1. Gvozdenović, S.: *Metodika nastave filozofije*, Univerzitet Crne Gore, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 1999.
2. Marinković, J.: *Metodika nastave filozofije*, Školska knjiga, Zagreb, 1983.

10. ПРОФИЛ И СТРУЧНА СПРЕМА НАСТАВНИКА/ЦА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА/ЦА

Наставу филозофије у средњим стручним школама може изводити лице које је у току универзитетског образовања стекло једно од следећих звања:

- професор филозофије,
- дипломирани филозоф,
- професор филозофије и социологије.

Да би се планирани програмски садржаји успјешно реализовали, неопходно је континуирано стручно-методичко усавршавање наставника/ца.

Каталог знања – предметни програм ФИЛОЗОФИЈА за III или IV разред средње стручне школе прилагодила је Комисија у следећем саставу:

проф. др Славка Гвозденовић
Смиља Вукићевић
Живко Кекић